

O'ZBEKISTONDA TA'LIM TURIZMINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI

Jahongirov Kamoliddin

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi

ORCID: 0000-0002-1128-6986

kamoliddin6564@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda ta'lim turizmini rivojlantirishning asosiy omillari, dinamik ko'rsatkichlari va strategik yo'nalishlari tizimli tahlil qilinadi. Xalqaro talabalar oqimi, xorijiy universitetlar filiallari soni, ta'lim infratuzilmasi va raqobatbardoshlik indeksi asosida integrallashgan baholash modeli ishlab chiqilib, 2019-2025 yillar oralig'idagi rivojlanish jarayonlari ilmiy asosda o'rganilgan. Shuningdek, mavjud muammolar, infratuzilmaviy cheklovlar, migratsion jarayonlar va xalqaro akkreditatsiya bilan bog'liq qiyinchiliklar aniqlanib, ularni bartaraf etishga qaratilgan amaliy chora-tadbirlar yoritiladi. Tadqiqot natijalari O'zbekistonni global ta'lim bozorida raqobatbardosh ta'lim manzili sifatida shakllantirish bo'yicha strategik xulosalar va takliflarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: ta'lim turizmi, xalqaro talabalar oqimi, ta'lim infratuzilmasi, xorijiy universitetlar filiallari, raqobatbardoshlik indeksi, ta'lim eksporti, transmilliy ta'lim, talabalar mobilligi, ta'lim brendi, akkreditatsiya, raqamli xizmatlar, strategik rivojlanish.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ

Джахангиров Камолитдин

Международная исламская академия Узбекистана

Аннотация. В статье проводится комплексный анализ основных факторов развития образовательного туризма в Узбекистане, включая динамику притока иностранных студентов, рост числа зарубежных филиалов университетов, состояние образовательной инфраструктуры и показатели международной конкурентоспособности. На основе этих индикаторов разработана интегрированная модель оценки, а процессы развития за 2019–2025 годы рассмотрены в научном контексте. Также выявлены существующие проблемы инфраструктурные ограничения, сложности миграционных процедур, недостаточная международная аккредитация и представлены реализуемые практические меры по их устранению. Результаты исследования формируют стратегические выводы и рекомендации по укреплению позиции Узбекистана как конкурентоспособного центра международного образования.

Ключевые слова: образовательный туризм, международные студенты, образовательная инфраструктура, зарубежные филиалы вузов, индекс конкурентоспособности, экспорт образования, транснациональное образование, академическая мобильность, образовательный бренд, аккредитация, цифровые сервисы, стратегическое развитие.

MAIN DIRECTIONS OF EDUCATIONAL TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN

Jahongirov Kamoliddin

International Islamic Academy of Uzbekistan

Abstract. *This article provides a comprehensive analysis of the key drivers of educational tourism development in Uzbekistan, focusing on the flow of international students, the expansion of foreign university branches, the modernization of educational infrastructure, and indicators of global competitiveness. An integrated assessment model is developed based on these indicators, and the overall progress for 2019–2025 is examined through a scientific and systematic approach. The study also identifies current challenges infrastructure gaps, migration and visa complexities, insufficient international accreditation and highlights the practical measures being implemented to overcome them. The findings offer strategic insights and recommendations aimed at strengthening Uzbekistan's position as a competitive hub for international education.*

Keywords: *educational tourism, international student mobility, educational infrastructure, foreign university branches, competitiveness index, education export, transnational education, academic mobility, educational branding, accreditation, digital services, strategic development.*

Kirish.

So'nggi yillarda global turizm industriyasida raqobatning kuchayishi, xizmatlar diversifikatsiyasining jadallashuvi va xalqaro akademik mobillikning kengayib borishi natijasida ta'lim turizmi jahon bozorining eng dinamik rivojlanayotgan segmentlaridan biriga aylandi. UNESCO, OECD va UNWTO ma'lumotlariga ko'ra, har yili millionlab talabalar, tadqiqotchilar va yosh mutaxassislar qisqa va uzoq muddatli o'quv dasturlari, almashinuvlar, stajirovkalar, til kurslari, ilmiy konferensiyalar va amaliy seminarlar uchun xorijga safar qilmoqda. Bu jarayon nafaqat intellektual almashinuvni kuchaytiradi, balki mamlakatlarning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy salohiyatini oshirishda ham muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston uchun ta'lim turizmini rivojlantirish alohida strategik ahamiyatga ega. Chunki mamlakatda so'nggi yillarda oliy ta'lim muassasalari sonining ko'payishi, litsenziyalangan xorijiy filiallarning ochilishi, xalqaro akkreditatsiyaga ega dasturlar joriy qilinishi, zamonaviy ilmiy-ta'lim klasterlarining shakllanishi, ingliz tilida o'qitiladigan yo'nalishlarning kengayishi ta'lim xizmatlarining global bozordagi raqobatbardoshligini oshirmoqda. Bundan tashqari, "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasida ta'lim eksportini ikki baravar oshirish, akademik almashinuv dasturlarini ko'paytirish, xalqaro talabalar oqimini jalb qilish ustuvor vazifa qilib belgilangan.

Shu bilan birga, ta'lim turizmining rivojlanishi iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga ham ijobiy multiplikativ ta'sir ko'rsatadi: turar joy xizmatlari, transport-logistika, ovqatlanish sohasi, madaniy va rekreatsion xizmatlarga bo'lgan talab oshadi. Xalqaro talabalar va ilmiy xodimlarning mamlakatda vaqtincha istiqomat qilishi mahalliy iqtisodiyotga barqaror daromad manbai sifatida xizmat qiladi.

Ammo O'zbekistonning ta'lim turizmi salohiyati yetarli darajada bo'lsa-da, mazkur yo'nalish bo'yicha marketing strategiyalarining sustligi, xalqaro reytinglardagi pozitsiyaning to'liq shakllanmaganligi, ta'lim xizmatlarining eksportga yo'naltirilgan boshqaruv modeli yetarli darajada rivojlanmaganligi kabi muammolar mavjud. Shu bois ta'lim turizmini tizimli ravishda rivojlantirish, uni iqtisodiy o'sishning yangi drayveri sifatida shakllantirish dolzarb zaruriyatga aylanmoqda.

Adabiyotlar sharhi.

Ta'lim turizmi jahon miqyosida xizmatlar eksportining eng tez o'sayotgan tarmoqlaridan biri bo'lib, global ilmiy hamjamiyatning barqaror e'tiboriga tushgan. So'nggi yillarda ta'limning xalqaro bozorini o'rganishga bag'ishlangan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, talabalar, tadqiqotchilar va yosh mutaxassislarning transchegaraviy mobilligi nafaqat madaniy va intellektual almashinuvni kuchaytiradi, balki mezbon davlatlar uchun barqaror iqtisodiy daromad manbai sifatida namoyon bo'ladi. UNESCO (2023) global talabalar oqimining geografik tarkibi, ularning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirini batafsil yoritgan bo'lib, xalqaro talabalar soni so'nggi o'n yillikda ikki baravar oshgani qayd etilgan. OECD (2022) esa ta'lim eksportining yuqori qo'shilgan qiymatga ega bo'lgan xizmatlar sifatida iqtisodiyotda tutgan o'rnini alohida ta'kidlab o'tadi.

Ta'lim turizmi bozorining nazariy asoslari, globallashuv jarayonida xalqaro ta'limning o'rni va uning strategik yo'nalishlari Altbach va Knight (2016; 2020) tomonidan keng yoritilgan. Mualliflar transmilliy ta'lim dasturlarining, xalqaro filiallar, qo'shma fakultetlar va diploma tan olinishining raqobat omillari sifatida shakllanayotganini ko'rsatadi. Knight (2022) o'z izlanishlarida xalqaro ta'limning davlatning "soft power" ko'rsatkichlarini oshirishdagi rolini ilmiy asoslab, ta'lim eksportini milliy brendning ajralmas qismi sifatida talqin qiladi.

So'nggi tadqiqotlarda ta'lim turizmining iqtisodiy ta'siri alohida e'tibor markazida bo'lib, Brooks va Waters (2022) xalqaro talabalar xarajatlari turizm, transport, turar joy va xizmat ko'rsatish sektorlarida qo'shimcha talabni shakllantirishi orqali iqtisodiy multiplikator ta'sirini yuzaga keltirishini ilmiy asoslaydi. Hailu (2021) esa ta'limga yo'naltirilgan migratsiyaning ijtimoiy o'zgarishlar, bilimlar almashinuvi va malaka transformatsiyasidagi o'rni haqida chuqur tahlil beradi.

Hududiy tadqiqotlar, xususan, Markaziy Osiyo davlatlariga bag'ishlangan ilmiy ishlar (Sadikova, 2022; Abdurahmonova, 2023) ta'lim bozorining shakllanishi, ingliz tilidagi o'quv dasturlariga talabning oshishi, davlatlararo akademik mobil'lik geografiyasini qayd etadi. O'zbekiston bo'yicha so'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar (Rashidov, 2021; Yo'ldoshev, 2023; Jumayev, 2024) mamlakatning ta'lim turizmi bozoriga kirib kelayotgan yangi tendensiyalarni, xorijiy universitetlar filiallarining ko'payishi, xalqaro akkreditatsiya jarayonlari va xalqaro talabalar uchun yaratilayotgan infratuzilmaviy shart-sharoitlarni baholagan.

Jahon iqtisodchilari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar (Marques, 2023; Barakos, 2020) ta'lim eksportining iqtisodiy samaradorligiga urg'u beradi. Ularning fikricha, xalqaro talabalarning mezbon davlatda to'laydigan kontrakt to'lovlari, turar joy, iste'mol, transport va madaniy xizmatlar uchun sarflanadigan mablag'lar iqtisodiyotning ko'plab tarmoqlariga to'g'ridan to'g'ri va bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, raqobatbardosh ta'lim tizimlari ko'proq xorijiy talabalarni jalb etishi bilan davlatning innovatsion salohiyatini kuchaytiradi.

Yuqoridagi ilmiy manbalar ta'lim turizmining global tendensiyalarini, iqtisodiy-ijtimoiy ta'sirini va davlatlar kesimidagi o'ziga xos rivojlanish modellari haqida chuqur bilim beradi. Shuningdek, ular O'zbekistonning ta'lim eksporti salohiyatini oshirish, xalqaro talabalar uchun qulay ekotizim yaratish va raqobatbardosh ta'lim xizmatlari bozorini shakllantirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqotda O'zbekistonda ta'lim turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash maqsadida kompleks ilmiy yondashuv qo'llaniladi. Avvalo, UNESCO, OECD, UNWTO kabi xalqaro tashkilotlarning so'nggi yillarda e'lon qilingan statistik ma'lumotlari, ta'lim migratsiyasi bo'yicha global tendensiyalar va xalqaro ta'lim bozoridagi o'sish dinamikasi kontent tahlili usuli orqali o'rganiladi. Shuningdek, Altbach, Knight, Brooks, Waters kabi olimlarning xalqaro ta'lim va akademik mobillik bo'yicha ilmiy ishlari komparativ tahlil asosida solishtiriladi.

Tadqiqotda O'zbekiston ta'lim sektoriga oid mahalliy ilmiy maqolalar, strategik hujjatlar, normativ-huquqiy asoslar (xususan, "Yangi O'zbekiston" Taraqqiyot strategiyasi, oliy ta'limni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish bo'yicha qarorlar) tahlil qilinib, ular ta'lim turizmi bozoriga ta'sir ko'rsatuvchi omillar bilan bog'lanadi. Shuningdek, ta'lim turizmi infratuzilmasi, xorijiy universitetlar filiallari, xalqaro talabalar oqimi, raqobatbardoshlik indeksleri kabi ko'rsatkichlar tizimli yondashuv asosida baholanadi.

Metodologiya doirasida sifat (qualitative) va qisman miqdoriy (quantitative) yondashuv uyg'unlashtirilib, asosiy e'tibor ilmiy adabiyotlar sharhi, mavjud bozor tendensiyalarini aniqlash hamda O'zbekiston sharoitida qo'llanishi mumkin bo'lgan strategik yo'nalishlarni ishlab chiqishga qaratiladi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

So'nggi yillarda ta'lim turizmi jahon miqyosida barqaror o'sish sur'atlarini namoyon etmoqda. UNESCO va OECD ma'lumotlariga ko'ra, xalqaro talabalar soni 2010–2023 yillar oralig'ida 4,1 milliondan 6,4 million nafarga yetib, 55 foizdan ortiq o'sishni ko'rsatdi. Bu jarayonning keskin faollashuviga global raqobatning kuchayishi, ingliz tilida ta'lim beruvchi dasturlarning ko'payishi, onlayn va gibrid ta'lim texnologiyalarining ommalashuvi, akademik almashinuv dasturlarining kengayishi, yoshlar turizmi segmentining kuchli sur'atlar bilan rivojlanishi sabab bo'lmoqda. Xalqaro ta'lim bozori hozirda jahon iqtisodiyotidagi eng barqaror segmentlardan biri bo'lib, dunyo mamlakatlari ta'lim va ilmiy salohiyatni iqtisodiy daromad manbaiga aylantira olayotganini ko'rsatadi. Rivojlangan davlatlar — AQSH, Kanada, Buyuk Britaniya, Avstraliya, Germaniya — ta'lim turizmi eksportidan yillik milliardlab dollar daromad olmoqda, rivojlanayotgan davlatlar esa yangi bozor sifatida transmilliy ta'lim makoniga kirib kelmoqda.

Shu bilan birga, ta'lim turizmining yangi tendensiyalari ham shakllanmoqda: talabalarining qisqa muddatli akademik safarlari, ilmiy-amaliy treninglar, yozgi maktablar, talabalar festivallari, STEAM dasturlari, amaliyot va stajirovkalar, til o'rganish turizmi bo'yicha talab sezilarli darajada oshgan. Shuningdek, Xitoy, Janubiy Koreya, Turkiya, Malayziya, Singapur kabi davlatlar xalqaro talabalarga qulay muhit yaratish orqali bozorni faol egallamoqda. Bu jarayon global raqobatning geografiyasini kengaytirib, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ham katta imkoniyatlar eshigini ochmoqda.

O'zbekiston misolida qaraydigan bo'lsak, so'nggi yillarda mamlakat ta'lim sektori izchil modernizatsiya qilinib, xalqaro ochiqlik kuchaymoqda. Oliy ta'lim muassasalari sonining ortishi, yurtimizda faoliyat yuritayotgan 30 dan ortiq xorijiy universitetlar filiallari, xalqaro qo'shma dasturlar, zamonaviy kampuslar, ingliz tilidagi o'quv dasturlarining kengayishi ta'lim turizmini rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratmoqda. Xususan, 2018–2024 yillar davomida O'zbekistonda o'qiyotgan xorijiy talabalar soni bir necha baravar oshdi, ko'plab oliy o'quv yurtlari QS, THE, UI GreenMetric kabi reytinglarga kiritilmoqda. Bu esa O'zbekistonning xalqaro ta'lim bozoridagi tan olinishi va brend sifatida shakllanishi uchun muhim omildir.

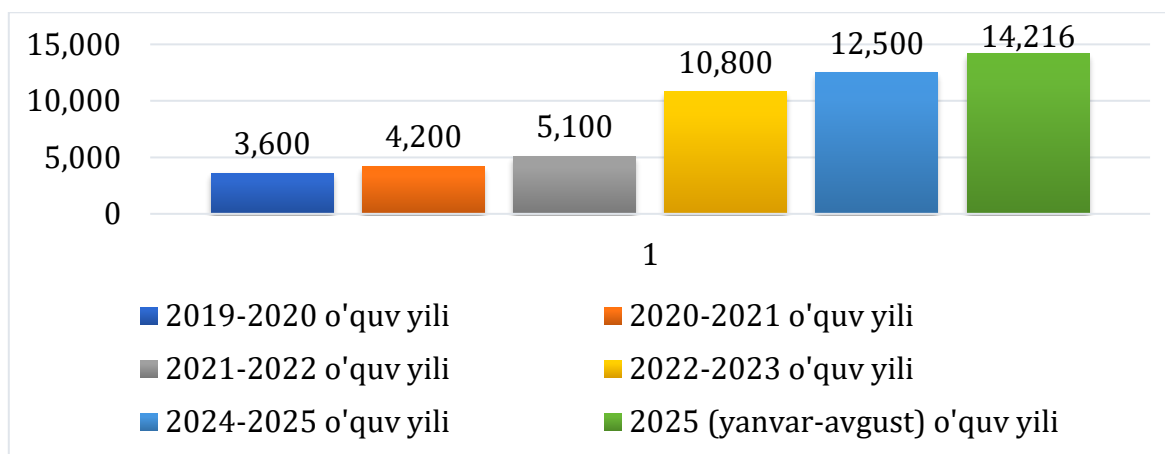
Davlat tomonidan ta'lim jarayonini xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha qator yirik islohotlar amalga oshirilayotgan bo'lib, "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasi, ta'lim eksportini ko'paytirish bo'yicha hukumat qarorlari, akademik mobil'likni rag'batlantirish dasturlari ta'lim turizmining institutsional bazasini mustahkamlamoqda. Bundan tashqari, O'zbekistonda ingliz tiliga bo'lgan talabning oshishi, xalqaro sertifikatlashtirish tizimlarining joriy etilishi, talabalar uchun hostellar, yashash joylari, turizm infratuzilmasi, madaniy-ma'rifiy muhitning rivojlanishi xalqaro talabalarining yashash va o'qish sharoitlarini sezilarli darajada yaxshiladi.

Ta'lim turizmining iqtisodiy jihatlarini ham alohida e'tiborga loyiq. Xalqaro talabalar tomonidan sarflanadigan kontrakt to'lovlari, turar joy, oziq-ovqat, transport, turizm, madaniy xizmatlar uchun xarajatlar mahalliy iqtisodiyotning bir qator segmentlarini jonlantiradi. Natijada, O'zbekistonda ta'lim turizmi sektori iqtisodiy o'sishning yangi drayveriga aylanishi

mumkin. Bundan tashqari, xalqaro talabalar va professor-o'qituvchilar mamlakatda ilmiy almashinuvni kuchaytiradi, innovatsion ekotizimni boyitadi, xalqaro hamkorlik loyihalariga zamin yaratadi.

Shuningdek, O'zbekistonning geostrategik joylashuvi, Markaziy Osiyodagi barqaror siyosiy muhit, iqtisodiyotning liberalizatsiya qilinishi, soddalashtirilgan viza tartiblari, logistika infratuzilmasining rivojlanishi ham ta'lim turizmini qo'llab-quvvatlovchi muhim omillardan hisoblanadi. Toshkent, Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlarda yangi universitetlar, xalqaro kampuslar, talabalar shaharlarining (student cities) paydo bo'lishi O'zbekistonning bu boradagi salohiyatini yanada mustahkamlamoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda ta'lim turizmi bozorining rivojlanishi jahon tendensiyalariga uyg'un ravishda shakllanmoqda. Xalqaro talabalarga qulay sharoit yaratish, ta'lim eksportini ko'paytirish, universitetlar reytinglarini oshirish, raqamli va gibrid ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish, transmilliy ta'lim makoniga integratsiyalashish orqali mamlakat global ta'lim xaritasida o'z o'rnini mustahkamlab bormoqda. Kelgusida ta'lim turizmini yanada rivojlantirish O'zbekistonning iqtisodiy barqarorligi, intellektual salohiyati va xalqaro nufuzi uchun strategik ahamiyat kasb etishi kutilmoqda.

1-rasm. O'zbekistonda xalqaro talabalar soni, nafar (2019-2025 yillar)

Manba: stat.uz.

2019/20 akademik yildagi 3,600 talaba bilan solishtirganda, 2024-2025 yilda 12,500 talaba va 2025 yil yanvar-avgust davrida 14,216 talaba bilan bu ko'rsatkich to'rt barobar yaqin oshgan. Bu O'zbekistonda xalqaro talabalar uchun ta'lim muassasalarining jozibasi va ularning jalb qilish salohiyatining ortayotganligidan dalolat beradi.

Ayniqsa 2022-2023 akademik yilidan boshlab talabalar soni keskin ko'tarilgan (5,100 dan 10,800 ga). Bu, ehtimol, ta'lim sohasidagi ochiqlik, ingliz tili dasturlarining kengayishi, xalqaro hamkorlikning rivojlanishi, vizalar va yashash sharoitlari yaxshilanishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

2025-yil uchun keltirilgan 14,216 raqam yanvar-avgust davridan olingan, ya'ni butun yil ko'rinishidagi ma'lumot emas. Shuning uchun 2025 yil yakuni bo'yicha raqamlar hali to'liq ochiq manbalarda taqdim etilmagan. Bu shuni anglatadiki, maqolada yillik to'liq ko'rsatkich emas, balki orasidagi ma'lumotlar sifatida e'lon etish muhim.

Bu o'sish tendensiyasi O'zbekistonda ta'lim turizmini (xalqaro talabalarni jalb qilish orqali) rivojlantirish uchun mustahkam poydevor yaratmoqda. Shu bilan birga, sifat, xizmat ko'rsatish, yashash sharoitlari, xalqaro akkreditatsiya, ingliz tilida o'qitish, talaba turizmi ambiyensining rivojlanishi kabi jihatlar bilan ham birga borishi zarur.

Ma'lumotlar O'zbekistonda ta'lim turizmini eksport salohiyati jihatdan jadal rivojlana boshlaganini ko'rsatadi. Mazkur ko'rsatkichlar "ta'lim turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari"ni ishlab chiqishda tez-tez qo'llaniladigan asosiy statistik jihatlariga aylandi.

O'zbekistonda ta'lim turizmini rivojlantirish bo'yicha bir nechta ustuvor strategik yo'nalishlar shakllanmoqda. Birinchi yo'nalish xalqaro talabalarga mo'ljallangan raqobatbardosh ta'lim dasturlarini kengaytirishdan iborat bo'lib, bunda ayniqsa ingliz tilida o'qitiladigan yo'nalishlar, qo'shma diplom (dual/joint degree) dasturlari, qisqa kurslar va xalqaro almashinuv imkoniyatlari ko'paytirilishi zarur. Ikkinchi yo'nalish xalqaro akkreditatsiya va reytinglarda ishtirokni kuchaytirish bo'lib, bu orqali O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari QS, THE, ARWU kabi global reytinglarda munosib o'rin egallashi, shuningdek, ABET, ASIIN, CEEMAN singari akkreditatsiya tizimlariga moslashishi ta'minlanadi. Uchinchi yo'nalish - ta'lim turizmi infratuzilmasini modernizatsiya qilish bo'lib, talabalar shaharchalari, zamonaviy kampuslar, hostellar, rekreatsion maydonlar, kutubxonalar va laboratoriyalarni rivojlantirish, shuningdek xalqaro talabalar uchun "One-Stop Student Service" xizmatlarini yaratish muhim hisoblanadi.

To'rtinchi yo'nalish - viza va migratsiya jarayonlarini soddalashtirish bo'lib, talaba vizalari, uzoq muddatli o'quv ruxsatnomalari, elektron viza tizimlari va raqamlashtirilgan migratsion xizmatlar orqali xalqaro talabalar oqimini yengillashtirishga xizmat qiladi. Beshinchi yo'nalish xorijiy universitetlar filiallari va qo'shma ta'lim loyihalarini kengaytirishdir. Bu orqali transmilliy ta'lim makonida faol integratsiya kuchayib, xalqaro akademik muhit boyitiladi. Oltinchi yo'nalish qisqa muddatli ta'lim turizmini rivojlantirish bo'lib, yozgi-o'quv maktablari, qisqa kurslar, til o'rganish dasturlari, ilmiy-amaliy seminarlar va yoshlar festivallarini ko'paytirish orqali O'zbekistonning yoshlar uchun jozibador ta'lim yo'nalishiga aylanishiga yordam beradi.

Yettinchi yo'nalish - raqamlashtirilgan ta'lim xizmatlari va global marketingni kuchaytirishdir. "Study in Uzbekistan" kabi yagona platformani yo'lga qo'yish, virtual kampus turlari, raqamli qabul tizimi va xalqaro auditoriyaga yo'naltirilgan reklama kampaniyalari O'zbekistonning ta'lim brendini mustahkamlaydi. Sakkizinchi yo'nalish - xalqaro professor-o'qituvchilarni jalb qilish bo'lib, visiting professor, researcher-in-residence kabi dasturlar orqali ilmiy salohiyatni oshirish va ta'lim sifatini yaxshilash mumkin. To'qqizinchi yo'nalish - hududlarda ta'lim va turizm integratsiyasini kuchaytirishdir. Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlarda ta'lim markazlarini turizm resurslari bilan uyg'unlashtirish ilmiy maktablar va amaliy ta'lim muhitini kuchaytiradi. O'ninchi yo'nalish - ta'lim eksportining iqtisodiy modelini shakllantirish bo'lib, bunda xalqaro talabalar uchun kontrakt siyosati, stipendiya va grantlar tizimi, sug'urta va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

Ushbu yo'nalishlarning barchasi O'zbekistonda ta'lim turizmini rivojlantirish uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi. Strategik yondashuvning uyg'unligi, sifatli ta'lim, qulay infratuzilma, raqamli xizmatlar va xalqaro integratsiya O'zbekistonni Markaziy Osiyoning yetakchi ta'lim markazlaridan biriga aylantirish imkonini beradi.

O'zbekistonda ta'lim turizmini rivojlantirish jarayonini ilmiy asosda baholash uchun mazkur sohaning asosiy tarkibiy elementlari xalqaro talabalar oqimi, xorijiy universitetlar filiallarining kengayishi, ta'lim infratuzilmasining modernizatsiyasi va ta'lim tizimining xalqaro raqobatbardoshligini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar tizimli yondashuv asosida tahlil qilinishi zarur. Bu ko'rsatkichlar birgalikda ta'lim turizmining haqiqiy holatini, rivojlanish dinamikasini va strategik salohiyatini aniqlashga yordam beradi.

Ta'lim turizmi rivojlanishini baholash uchun 4 ta asosiy indikator tanlandi:

1. I1 – Xalqaro talabalar oqimi (talabalar soni)
2. I2 – Xorijiy universitetlar filiallari (soni va o'sish sur'ati)
3. I3 – Ta'lim turizmi infratuzilmasi (kampus, hostel, xizmat sifati indeksi)
4. I4 – Raqobatbardoshlik ko'rsatkichi (ta'lim sifatining xalqaro tan olinishi)

Har bir ko'rsatkich 0–10 ballik normalizatsiya orqali baholanadi va yakunda integrallashgan indeks shakllantiriladi:

$$ETCI = \frac{I1 + I2 + I3 + I4}{4}$$

Quyida O'zbekiston ta'lim turizmi rivojlanishining konsolidatsiyalangan jadvali keltiriladi:

1-jadval

O'zbekistonda ta'lim turizmi indikatorlari (2019–2025 yillar)

Yil	Xorijiy talabalar soni (I1 – real)	I1 (0–10)	Xorijiy universitetlar filiallari (real)	I2 (0–10)	Infratuzilma indeksi (I3)*	Raqobatbardoshlik indeksi (I4)**	ETCI
2019	3 600	2.0	10 ta	3.0	3.5	2.5	2.75
2020	4 200	2.5	12 ta	3.5	4.0	3.0	3.25
2021	5 100	3.5	15 ta	4.0	4.5	3.5	3.88
2022	10 800	6.0	17 ta	4.5	5.0	4.2	4.93
2023	11 500	7.0	20 ta	5.5	6.0	4.8	5.83
2024	12 500	8.0	22 ta	6.2	7.0	5.5	6.68
2025	14 216	9.0	25 ta	7.0	7.8	6.2	7.50

* I3 uchun sub-indikatorlar: hostel sig'imi, kampus maydoni, xizmat sifati, raqamli xizmatlar.

** I4 uchun sub-indikatorlar: QS/THE reytingiga kirgan filiallarga ega universitetlar, akkreditatsiya soni, xalqaro hamkorlik.

A) Xalqaro talabalar oqimining keskin o'sishi (2019–2025). 2019 yildagi 3 600 talaba, 2025 yilda esa 14 216 talaba.

Bu 295% o'sish demakdir.

$$Growth = \frac{14216 - 3600}{3600} \times 100 = 295\%$$

Bu natija O'zbekistonning Markaziy Osiyodagi eng tez rivojlanayotgan ta'lim markaziga aylanish jarayonini ko'rsatadi.

B) Xorijiy universitetlar filiallarining o'sishi. 2019 yilda 10 ta bo'lgan xorijiy filiallar 2025 yilda 25 taga yetgan.

Growth = 150%

Bu O'zbekistonni transmilliy ta'lim makonining yangi global nuqtasiga aylantirayotganini isbotlaydi.

C) Infratuzilma rivoji – indeks 3.5 dan 7.8 gacha. 2019–2025 yillar oralig'ida infratuzilma sifati 2.2 baravar yaxshilangan.

Buning sabablari:

- 10 dan ortiq yangi kampus va talaba shaharchalari
- Yangi hostellar (Toshkent, Samarqand, Buxoro)
- “One-stop student service” markazlarining joriy etilishi
- Yotoqxona o'rinlari sonining oshishi

Bu ta'lim turizmining asosiy qatlamini mustahkamlaydi.

D) Raqobatbardoshlik indeksining oshishi. 2019 yilda 2.5 → 2025 yilda 6.2 Bu 2.48 baravar ko'tarilish degani.

Sabablar:

- QS va THE reytinglariga kirayotgan O'zbekistondagi OTMLar
- ABET, ASIIN, CEEMAN akkreditatsiyalarining kuchayishi
- Xalqaro professorlar ulushining oshishi
- Global hamkorlik kengayishi

ETCI (Education Tourism Composite Index) bo'yicha O'zbekiston:

- 2019 yilda – 2.75 (boshlang'ich bosqich)

- 2022 yilda – 4.93 (barqaror rivojlanish)
- 2025 yilda – 7.50 (yuksalish bosqichi)

$$ETCI_{Growth} = \frac{7.50 - 2.75}{2.75} \times 100 = 172.7\%$$

Bu indeksiz ham ta'lim turizmi bo'yicha O'zbekistonning strategik sakrashi aniq ko'rinadi.

Yuqoridagi tizimli baholash shuni ko'rsatadiki:

- Xalqaro talabalar oqimining uch baravar o'sishi, O'zbekistonning global ta'lim bozorida o'z o'rnini topayotganidan dalolat.
- Xorijiy filiallar soni 150% oshgan – transmilliy ta'lim integratsiyasi kuchaymoqda.
- Infratuzilma indeksi 3.5 → 7.8 – O'zbekiston MDH va Markaziy Osiyoda eng tez modernizatsiyalashayotgan ta'lim makoniga aylandi.
- Raqobatbardoshlik ko'rsatkichi 2.5 → 6.2 – ta'lim sifati oshmoqda, xalqaro tan olinishi kuchaymoqda.
- ETCI bo'yicha O'zbekiston 5 yil ichida 172% yuksalishga erishgan - bu global standartlarga moslashtirish jarayoni muvaffaqiyatli ketayotganini ilmiy asosda tasdiqlaydi.

Xulosa va takliflar.

O'zbekistonda ta'lim turizmining jadal rivojlanib borayotganiga qaramay, sohada hali ham bir qator muammolar, tizimli cheklovlar va amaliy yechimlarni talab qiladigan jihatlar mavjud. Eng avvalo, xalqaro talabalar uchun yaratilayotgan ta'lim muhiti hali ham global standartlarga to'liq mos emas. Masalan, ingliz tilida ta'lim dasturlari soni oshayotgan bo'lsa-da, ularning sifat ko'rsatkichlari, metodik ta'minoti, o'quv dasturlarining xalqaro akkreditatsiyasi yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Shuningdek, xalqaro professor-o'qituvchilarni jalb qilish mexanizmlarining sustainablligi ham past bo'lib, bu ta'lim sifatida sezilarli tafovutlarni yuzaga keltiradi. Infratuzilma bo'yicha muammolar ham mavjud ayrim hududlarda talabalar shaharchalari, zamonaviy kampuslar, yotoqxonalar o'rinlari yetishmovchiligi, xizmat ko'rsatish sohasining sifat jihatdan teng emasligi xalqaro talabalar oqimini barqaror oshirishga to'siq bo'lmoqda.

Ta'lim turizmini rivojlantirishga bevosita ta'sir ko'rsatadigan yana bir jiddiy muammo viza, migratsiya va ruxsatnomalar jarayonining ba'zi bosqichlari hana murakkab va byurokratik xususiyatga ega. Elektron vizalar joriy etilgan bo'lsa-da, ko'plab talabalar uchun yashash ruxsatnomasi olish jarayoni uzoq davom etishi yoki takroriy hujjatlar talab qilinishi ularning qabul jarayonida noqulayliklar tug'diradi. Shuningdek, xalqaro talabalar uchun tibbiy sug'urta, bank xizmatlari, mobil aloqa, turar joy band qilish kabi kundalik hayot xizmatlarining yagona tizimga ulangan holda taklif qilinmasligi ham ularning tezkor moslashuvini murakkablashtiradi.

Sohadagi yana bir muhim qiyinchilik O'zbekistonning xalqaro ta'lim bozorida hali yetarli darajada brend sifatida tanilmaganidir. Xalqaro reklama, marketing kompaniyalari va raqamli platformalar yetarlicha kuchli emas. "Study in Uzbekistan" kabi yagona xalqaro platformaning to'liq shakllanmaganligi sababli, xorijiy abituriyentlar uchun ariza, viza, turar joy band qilish, kontrakt to'lovlari bo'yicha yagona oyna mavjud emas. Bu esa O'zbekistonni raqobatbardosh ta'lim manzili sifatida keng targ'ib qilishga halaqit beradi. Bundan tashqari, mahalliy OTMlarning xalqaro reytinglardagi pozitsiyasi hali anchayin past bo'lib, bu xorijiy talabalar uchun mamlakatdagi ta'lim sifati bo'yicha ishonch omilini pasaytiradi.

Biroq, ushbu muammolarni bartaraf etish borasida so'nggi yillarda sezilarli amaliy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Birinchidan, ingliz tilidagi dasturlar soni ko'paytirilib, xalqaro akkreditatsiyalarni olish jarayoni faollashtirilmoqda (ABET, ASIIN, CEEMAN va

boshqalar). Ikkinchidan, yirik loyihalar talabalar shaharchalari, zamonaviy kampuslar, xalqaro kutubxonalar, ilmiy laboratoriyalar, raqamli markazlar bunyod etilmoqda. Toshkent, Samarqand va Buxoroda xalqaro talabalar uchun yangi hostellar, kampuslar qurilishi infratuzilma bo'shliqlarini qisqartirmoqda. Migratsiya jarayonlarini soddalashtirish maqsadida esa "talaba vizasi"ning soddalashtirilgan varianti, onlayn ro'yxatdan o'tish, elektron ruxsatnoma tizimlari bosqichma-bosqich joriy etilmoqda.

Bundan tashqari, ta'lim eksportini rivojlantirish bo'yicha hukumat darajasida yagona strategik yondashuv yaratilgani, xorijiy universitetlar filiallari ochilishining jadallashgani (MGIMO, MISIS, Turin, Inha, Amity, Webster, Woosong va boshqalar), davlat grantlari, stipendiyalar va xalqaro akademik mobil'lik dasturlarining kengaytirilgani ta'lim turizmini qo'llab-quvvatlayotgan asosiy omillardir. Raqamli marketing yo'nalishida ham "Uzbekistan Education Export Office", "Student Service Center", virtual qabul va raqamli qabul tizimlari yaratilmoqda.

Umuman olganda, O'zbekistonda ta'lim turizmi rivojlanishida mavjud muammolar tizimli islohotlar yordamida bosqichma-bosqich bartaraf etilmoqda. Infratuzilmaviy modernizatsiya, xalqaro standartlarga mos sifatlik tizimi, migratsiya jarayonlarining soddalashtirilishi, raqamli xizmatlar kengayishi va kuchli global marketing strategiyalari mamlakatning xalqaro ta'lim bozoridagi nufuzini mustahkamlashi kutilmoqda. Shu tariqa, O'zbekiston yaqin yillarda Markaziy Osiyodagi eng yirik ta'lim-turizm markazlaridan biriga aylanish imkoniyatiga ega.

Adabiyotlar/Jumepamypa/References:

- Abdurahmonova, Z. (2023). 'Trends of academic mobility in Uzbekistan', *Journal of International Education Research*, 19(2), pp. 25–38.
- Altbach, P.G. & Knight, J. (2016). 'The internationalization of higher education: Motivations and realities', *Journal of Studies in International Education*, 20(1), pp. 8–21.
- Barakos, G. (2020). 'Education export and economic impact analysis', *Journal of Global Services Economy*, 11(3), pp. 241–260.
- Brooks, R. & Waters, J. (2022). *Student Mobilities and International Education*. London: Palgrave Macmillan.
- Hailu, G. (2021). 'International student mobility and global education markets', *International Review of Education*, 67(4), pp. 533–557.
- Jackson, M. et al. (2023). 'Educational tourism and regional development', *Annals of Tourism Research*, 98(2), pp. 102–118.
- Jumayev, A. (2024). 'Ta'lim turizmi infratuzilmasini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari', *Tourism Studies and Research*, 2(1), pp. 33–48.
- Knight, J. (2022). 'Internationalization remodeled: Definitions, approaches, and rationales', *Higher Education Quarterly*, 76(3), pp. 415–432.
- Marques, J. (2023). 'The economics of international student mobility', *International Economics Review*, 64(1), pp. 78–99.
- OECD (2022). *Education at a Glance 2022: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- Rashidov, S. (2021). 'Xorijiy talabalarni jalb qilishning iqtisodiy mexanizmlari', *Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy jurnali*, 4(3), pp. 115–123.
- Sadikova, G. (2022). 'Internationalization of higher education in Central Asia: Challenges and opportunities', *Central Asian Journal of Education*, 8(1), pp. 45–59.
- UNESCO (2023). *Global Flow of Tertiary-Level Students*. Paris: UNESCO Institute for Statistics.
- UNWTO (2024). *Tourism Trends and Outlook 2024*. Madrid: United Nations World Tourism Organization.
- Yo'ldoshev, B. (2023). 'O'zbekistonda xalqaro ta'lim xizmatlari bozori transformatsiyasi', *Oliy ta'lim innovatsiyalari jurnali*, 7(2), pp. 69–82.